

Processutvärdering regeringsuppdraget
Arbetsintegrerad lärarutbildning (AIL) vid
Lärarhögskolan, Umeå universitet –

Inledande översikt/enkätundersökning, VT 2022

Bakgrund – Introduktion

Att utbilda och examinera tillräckligt många lärare för behovet i skolor och förskolor har under de senaste femton åren varit en utmaning i Sverige. Svårigheterna kan dels ses genom hur mycket obehöriga lärare som arbetar i skolan dels genom prognoser där rekryteringsbehovet på senare år återkommande bedömts vara högre än det förväntade antal som beräknas ta en lärarexamen under motsvarande period. År 2020 utgjorde andelen behöriga lärare 72 % och uppskattningsvis 12 000 behöriga lärare förväntas saknas år 2035 (Läraryrkesprognos 2021, Dnr: 5.1.3–2020:1396, Skolverket, s. 9, s. 14; För ett äldre exempel på ett förväntat framtida underskott se t.ex. Skolverkets lägesrapport Dnr 2007:120, s. 81).

I Västerbotten innebär de stora geografiska avstånden att dagspendling till studier på annan ort inte är ett alternativ för många av länets invånare. Kommuner på ett längre avstånd från Umeå har därför under lång tid efterfrågat utbildningsformer vilka eliminerar, eller i alla fall reducerar, behovet av att pendla eller flytta till studieorten. Dialogen mellan Umeå universitet och huvudmän i regionen på detta område kom att intensifieras under 2017 och 2018. Anders Norberg, Skellefteå kommun, gavs i början av 2018 uppdraget att utreda/undersöka hur lärarutbildningar kunde göras mer tillgängliga och flexibla. Norbergs ensamutredning utmynnade i tre förslag – lättare att delta på campus för pendlare (1), en justerad kursdesign (2) och en arbetsintegrerad lärarutbildning (3). (Anders Norberg, Utveckling av flexibilitet och tillgänglighet i lärarutbildning – Tre förslag med grundlärare F-3 i fokus, 2018; se även Läraryrkesprognosens styrelse 2018-12-10, p78 Inriktningsbeslut om tillgänglig och flexibel lärarutbildning).

I december 2019 (Regleringsbrev 2020, Anslag 2:64) blev Umeå universitet utsett till ett av elva lärosäten som beviljats medel för att utveckla och bedriva arbetsintegrerad lärarutbildning (AIL). I maj 2020 anställdes en projektledare för AIL som i samverkan med skolhuvudmän/kommuner och andra funktioner vid universitetet utvecklat former för samarbete. Sedan den 1:a februari 2022 finns en processutvärderare knuten till projektet på halvtid. Höstterminen 2021 påbörjade de första studenterna sin AIL-utbildning inriktad mot grundskollärare i årskurs 4–6. Arbetet har därefter fortsatt med förberedelser för grundskollärare mot fritidshem (start HT 2022). Studenter på programmet läser kurser på 75 % studietakt samtidigt som de arbetar 50 % på en grundskola i den kommun som finansierar deras lön (18 000 kr/mån, 2022 års nivå).

UMEÅ UNIVERSITET

Då processutvärderaren, tillika författaren till denna rapport, påbörjade sitt arbete först när projektet pågått i ca två år bedömdes ett lämpligt första steg vara att genomföra en övergripande enkätundersökning för att skapa en bild av hur regeringsuppdraget fortlöpt enligt de aktörer som på olika sätt är involverade i utbildningen (se frågeformulär, Bilaga 1). I vilken utsträckning respondenterna arbetar/har arbetat med den arbetsintegrerade lärarutbildningen varierar mycket, framför allt beroende på i vilken yrkesroll respektive respondent kommit i kontakt med utbildningen/regeringsuppdraget. Till exempel utgör AIL en mycket större del av yrkesvardagen för projektledaren och skolhuvudmännens representanter än vad utbildningsformen innebär för exempelvis prefekter och rektorer. I utformningen av enkäten har detta bidragit till att tyngdpunkten lagts på fritextsvar i stället för flervalsoalternativ.

De exempel som citeras i rapporten nedan utgörs ofta av mer utförliga svar som bidrar till rapportens syfte, en konsekvens av denna ansats är således att kortare frågesvar exempelvis ”Det fungerar bra”, ”Svårt att svara på”, ”Vi är nöjda”, ”Ej insatt” etc. är med i det sammanvägda omdömet av vad respondenterna anser om AIL men de återges inte explicit i denna resultatrapportering. Uppenbara skrivfel/stavfel i citat har ändrats för att öka tillgängligheten. Rapportförfattarens tillägg, exempelvis för att tydliggöra respondenternas svar, anges genom hakparenteser.

Enkät och respondenter

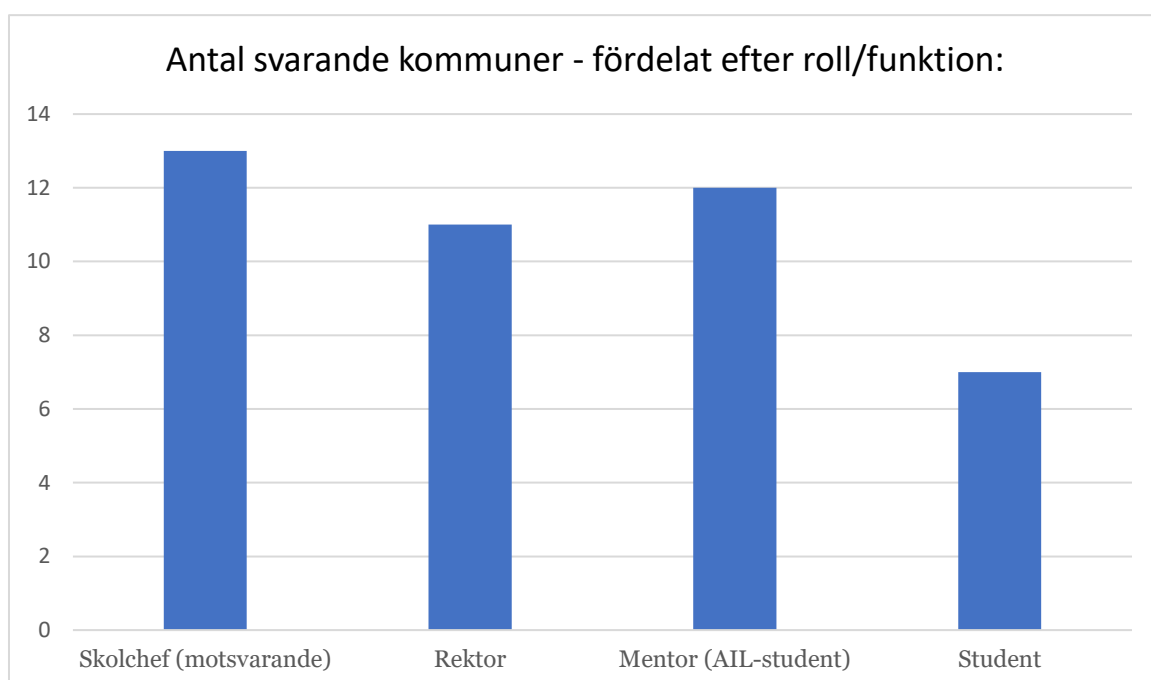
Totalt skickades informationsbrev (se Bilaga 2) och länk till enkätens frågor (Bilaga 1) ut till 114 mottagare den 30/3 2022 med sista svarsdatum satt till den 14/4. Ett tiotal av dessa potentiella respondenter (främst universitetslärare, prefekter och studierektorer) meddelade via mejl att de inte ämnade besvara enkäten då de haft allt för lite kontakt med AIL. Tre representanter för skolhuvudmän meddelade att en annan person inom samma kommun svarat för deras räkning. Efter två påminnelser hade det den 22/4 inkommit totalt 73 enkätsvar (ca 65 %). Givet att 20 studenter var aktiva på utbildningen (AIL 4–6) i samband med att enkätundersökningen skickades ut så framgår den största delen av bortfallet i Figur 1. Enkätsvar saknas därmed i första hand från studenter (ca 2/3-delar) och i andra hand mentorer och rektorer (båda ca 1/3).¹ Borräknat de som tog mejlkontakt återfinns således nästan hela bortfallet i de tre grupperna (studenter, mentorer och rektorer) vilka även utgör

---

¹ Antalet rektorer och mentorer är något lägre än antalet studenter, dels då ett fåtal studenter läser utbildningen utan att arbeta vid någon skola, dels då några studenter är placerade i samma rektorsområde eller att de har samma rektor.

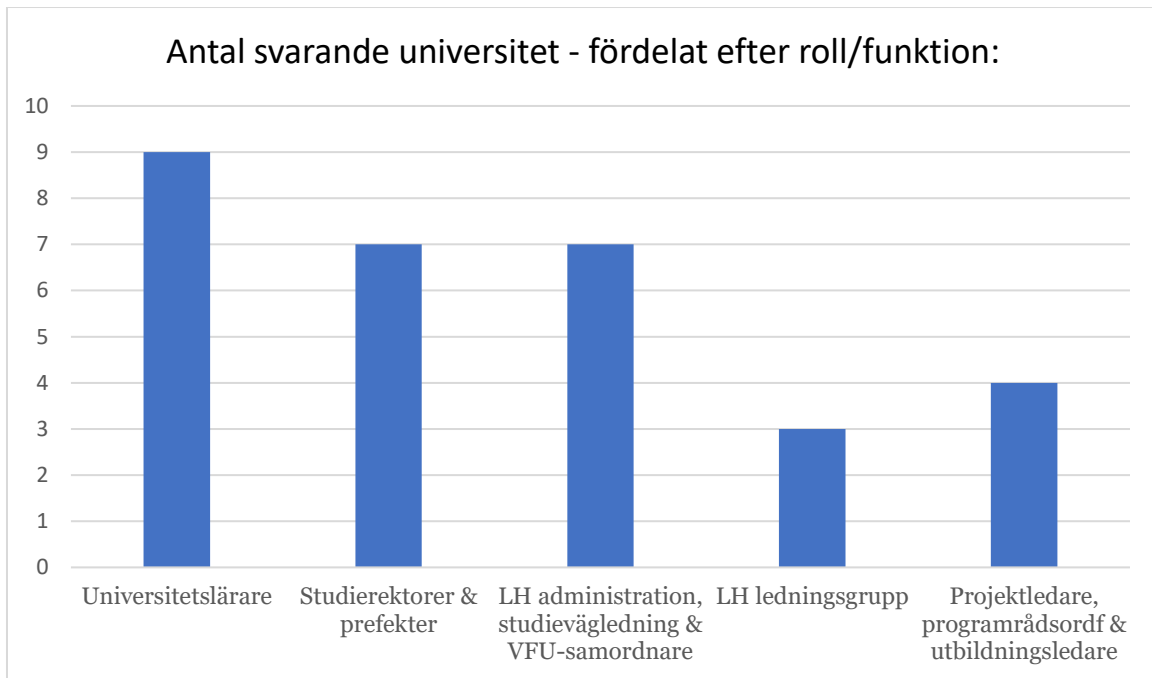

de tre största grupperna som nåddes av enkäten. Svarsfrekvensen bland de personer som är mest involverade i organisering och planering av AIL (skolchefer/huvudmän, anställda vid lärarhögskolans kansli samt övriga medlemmar i de olika projekt- och samarbetsgrupperna) bedöms därmed vara mycket god. Enkätsvaren sammanställdes därefter och föreliggande rapport utgår från en sammanställning av enkätsvaren. Respondenternas svar ordnades inledningsvis efter respektive frågeställning där svar från samma/angränsande aktörer placerades gruppvis för att lättare kunna urskilja svar som repeterades av flera inom samma grupp.

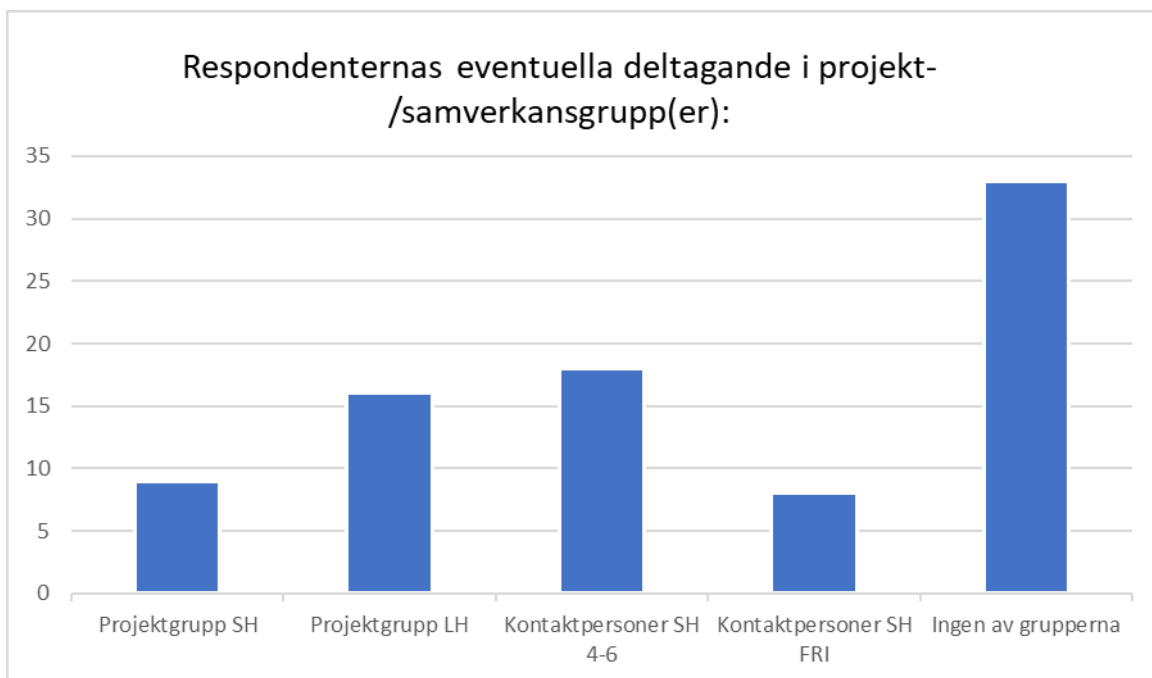

Figur 1. Antal svarande verksamma i skolor/kommuner fördelade efter den roll/funktion i vilken de kommit i kontakt med arbetsintegrerad lärarutbildning, totalt 43 svarande. Av de kommuner som samarbetar med Umeå universitet inom AIL är samtliga representerade i någon av kategorierna.

I arbetet med den arbetsintegrerade lärarutbildningen har ett antal projekt- och samverkansgrupper bildats i syfte att underlätta kommunikation och samarbete mellan skolhuvudmän och universitet. Projektledaren för AIL vid Umeå universitet har varit sammankallande och lett samtliga grupper. Nästan hälften av respondenterna (33 av 73) har inte ingått i någon av dessa grupper, men som framgår av Figur 3 återfinns även respondenter som deltagit i fler än en grupp. Fördelningen i Figur 3 stärker bilden av att

Figur 2. Antal svarande verksamma vid universitetet fördelade efter den roll/funktion i vilken de kommit i kontakt med arbetsintegrerad lärarutbildning, totalt 30 svarande. LH = Lärarhögskolan, VFU = Verksamhetsförlagd utbildning.

Figur 3. Respondenternas eventuella deltagande i olika samverkansforum för AIL. Notera att en del personer har ingått i fler än en grupp (51 noteringar på 40 respondenter) resterande 33 respondenter har inte ingått i någon av grupperna. SH = Skolhuvudmän, FRI = Lärare i fritidshem.

Resultat

Enkätsvaren är uppdelad i tre tematiska avsnitt, rapporten avslutas därefter med förslag på områden att arbeta vidare med på kortare och längre sikt. Den första delen fokuserar på två aspekter av den kombination med studier och arbete som AIL innebär – De utmaningar universitetet och skolhuvudmän ställts inför i antagning och anställningsprocessen (1) samt de upplevda erfarenheterna av denna kombination från i första hand studenter men även exempelvis mentorer (2). Den andra delen fokuserar på kommunikation, samarbetsformer och genomförande med en bredare representation av de många aktörer/roller som varit involverad i den arbetsintegrerade lärarutbildningen. Den tredje och sista delen presenterar de svar som rör AIL i framtiden, både på kortare sikt men även efter 2026 då regeringsuppdraget avslutas.

Två gordiska knutar? Antagnings- och anställningsprocessen och studenternas kombinerade arbetsbelastning (studier och arbete)

I denna första del lyfts två utmaningar som varit återkommande i enkätsvaren. Den första, antagning och anställning, har primärt varit en utmaning som beskrivits av företrädare för skolhuvudmän eller de som ingått i projektledningen vid universitetet. Den andra utmaningen utgörs av studenternas upplevelser från ett år av studier och arbete på 125 %. Utöver studenternas erfarenheter inkluderas även mentorernas kommentarer av studenternas upplevelser och även deras egna uppdrag. Mentorerna har i många fall varit de som följt studenterna närmast i deras dagliga verksamhet.

Att inleda denna rapport med att återge erfarenheter och problembeskrivningar från de antagnings- och anställningsprocesser som ägt rum under 2021 och 2022 är lämpligt inte minst då frågan är närvarande (och återkommande) i många av enkätsvaren. Kortfattat kan utmaningen sammanfattas med att två processer – antagning till studier vid universitet (1) och anställning hos en kommunal huvudman för arbete i skola (2) – bör utmynna i att samma person erbjuds både utbildningsplats och anställning.

I de parallella processer som använts vid antagningsomgångarna höstterminen 2021 (AIL grundskollärare årskurs 4–6) och höstterminen 2022 (AIL grundskollärare i fritidshem) har skolhuvudmännen inledningsvis blivit informerade om vilken(/vilka) student(er) som blivit antagna i deras kommun. Därefter har respektive skolhuvudman genomfört intervjuer och fattat beslut om antagen student ska erbjudas anställning eller inte. Om den antagna

UMEÅ UNIVERSITET

studenten tackade nej till utbildningsplatsen kallades reserver till intervju.² I sammanhanget bör det nämnas att reella dilemman eller problem kopplat till antagning/anställning endast uppstod i ett fåtal av de tolv kommunerna som var med i samarbetet (AIL 4–6).

Möjligheten att påverka och förändra antagnings- och anställningsprocessen ligger till stor del bortom det respondenterna i denna undersökning kan påverka bl.a. genom en pågående utredning av regelverket på nationell nivå (utbildningsdepartementet). Det är dock ändå av intresse att återge svar från några av de respondenter som artikulerat problematiken för att skapa en uppfattning om vilka delmoment som upplevs vara särskilt utmanande. Enkät svar som lyfter utmaningen återfinns hos många av de svarande men två grupper – skolhuvudmän/skolchefer respektive de aktörer vid Umeå universitet som arbetat närmast AIL – har lyft anställning/antagning-problematiken både mest frekvent och utförligt. Det förekommer i flertalet enkät svar att ”antagning/anställning” nämns som en given utmaning och att respondenten inte utvecklar det resonemanget utan istället skriver mer om andra frågor/utmaningar. I denna rapport har det fått följden att frågan, även om den nämns återkommande i svaren, här ges mindre textutrymme än andra frågor där respondenterna utvecklat svaren mer.

Flertalet skolchefer menar med följande och liknande formuleringar att ”antagningsprocessen till AIL inte är helt anpassad utifrån kommunernas önskemål”. De nämner att de gärna skulle ha mer inflytande över den delen av processen. Flera av skolcheferna beskriver, i olika ordalag, hur arbetet med antagning/anställning blivit ett problem först när den person kommunen vill anställa inte överensstämmer med den som är antagen. En annan utmaning som pekas ut av en skolchef är gällande för kommuner som lyst ut flertalet platser, enligt skolchefen innebär detta att hela antagnings-/anställningsprocessen tenderar att bli väldigt lång. De redan långa processerna har därutöver förlängts ytterligare på grund av oklara regler samt ”... hur eller om det skulle tackas ja eller nej för de som erbjudits utbildningsplats”. I ett liknande resonemang menar en annan representant för en skolhuvudman att det blivit ”rörigt när sökanden ska ansöka hos både kommun och Universitet då många missar har uppstått kring det”. Två av skolcheferna menar att många av rekryteringsproblemen skulle kunna lösas genom att det inom AIL – förutsatt att den sökande uppfyller behörighetskraven för utbildningen – antingen skulle vara möjligt att göra avsteg från antagningsordningen och/eller att fler studenter skulle antas

---

² Ett fåtal studenter som kommit in på utbildningen men inte blivit erbjuden, alternativt inte accepterat, anställning i skolan har påbörjat studiedelen av AIL på 75 % studietakt.

UMEÅ UNIVERSITET

på erfarenhet av pedagogiskt arbete, då på bekostnad av övriga antagningsgrupper. En rektor pekar på hur förberedelserna från universitetshåll visserligen var bra och tydliga men att allt till viss del var förgäves då de inte fick någon AIL-student till kommunen trots tre genomförda intervjuer. En annan rektor menar att det fanns en inbyggd problematik i att de som sökt med högst meritpoäng också var de som först erbjöds studieplatsen då bäst studiemeriter inte nödvändigtvis behövt betyda att personen var den mest lämpade för AIL.

De som vid Lärarhögskolan arbetat nära AIL lyfter även de problematiken kring att det inte fanns något regelverk att åberopa för denna typ av utbildning. Det är också tydligt hur avsaknaden av ett anpassat/lämpligt regelverk att åberopa kom att leda till merarbete när de första studenterna skulle antas/anställas, en respondent på lärarhögskolans kansli minns processen som arbetskrävande:

Inför arbetet med 4–6 uppstod ett ifrågasättande kring antagnings/anställningsproblematiken. Det blev många turer kring detta med olika personer involverade både från kansliet och bland skolhuvudmännen. Det krävdes många möten för att hitta en lösning mot bakgrund av att regelverket inte är på plats.

En annan respondent på kansliet lyfter som många andra fram problematiken i att rådande regelverk och riktlinjer inte stödjer den grundläggande idén med AIL, men med tillägget att detta förvärrats då de som arbetat med AIL uppvisat en allmän okunskap när det kommer till gällande regelverk – vid Umeå universitet men också nationellt. Samma respondent sammanfattar det med en fråga som ofta uppstått i arbetet – ”Behöver vi ta hänsyn till rådande regelverk eller ska vi hitta vår egen väg?”. Ett konkret exempel som respondenten därefter pekar på är att det inte varit möjligt för universitetet att göra enskilda överenskommelser gällande anställning/antagning på önskemål från involverade kommuner. I ytterligare svar från en respondent vid kansliet återges det förberedande arbetet med AIL (antagning/anställning) som utmanande men välfungerande ”[Projektledaren] och jag plöjde ny mark hela tiden och bollade många frågor med Studentcentrum, Antagningen. Vi hade även möten med universitetsjurist för att säkerställa att antagning och urval skedde regelmässigt korrekt”.

Avslutningsvis gällande anställning och antagning bör även nämnas att de respondenter som varit involverade i rekryteringsprocessen för skolhuvudmännens räkning också återger sina positiva erfarenheter. På frågan vad som fungerat bra i samarbetet svarar en skolhuvudmannarepresentant ”Information, samarbete kommun/huvudman, tex avtal, lönesättning, anställningsförfarande gentemot antagen”. I några fall beskrivs rekryteringsprocessen mer som ett lyckosamt sammanträffande vilket innebar att den person

UMEÅ UNIVERSITET

kommunen i första hand velat rekrytera också varit den som blivit antagen till universitetsutbildningen. En rektor menar på att det var väldigt bra att hen fick vara med på anställningsintervjun med stöd från huvudman och hur detta var till hjälp när studenten senare påbörjade utbildningen/tjänsten på skolan. En annan respondent (rektor) ser också hoppfullt på den utbildningsform som AIL innebär ”Däremot så förefaller formen för utbildningen vara klok och något som små kommuner i inlandet fortsättningsvis kommer behöva för att säkerhetsställa kompetens”. Nedan följer den andra delen av detta avsnitt som fokuserar på AIL-studenternas erfarenheter under första året.

I svaren från studenter och mentorerna på frågorna om vad som fungerat bra respektive varit utmanande i AIL-samarbetet avspeglas de skilda roller AIL-studenten fått på respektive skola. Utifrån mentorssvaren framkommer förhållandevis stora skillnader i hur mycket mentor varit delaktig i AIL-studentens yrkesvardag. En mentor skriver att ”Jag har ej haft en roll med studenten i min verksamhet utan jag har enbart varit en stöttande handledare”, vilket torde innebära att AIL-studenten antingen arbetat mer självständigt alternativt fått stöd av andra kollegor istället för mentorn. Föregående citat kan sättas i relation till följande från en mentor som verkar haft möjlighet att ge studenten mer stöd ”[...] Lätt att kommunicera med och hade lätt för att ta förändringar som behövde göras ibland. Hen var något försiktig, men omtyckt av eleverna. Hen var även något avvaktande i att vara mer aktiv ’ledare’ i klassrummet, utan föredrog att vara med som extra”. Flera av de sju studenter som besvarat enkäten lyfter arbetet på skolan som något positivt, en student nämner även specifikt kombinationen studier och praktik som en styrka med utbildningen ”Det har fungerat bra att kombinera det jag studerar och sedan direkt kunnat applicera detta i en klassrumskontext, det har varit mycket givande och lärorikt.” – citatet tangerar även regeringsuppdragets formulering om målet med arbetsintegrerade lärarutbildning.

Den allra största delen av samtliga sju enkätsvar från studenter, oavsett frågeställning, utgörs dock av utsagor som på olika sätt berättar om den tuffa situation som studier och arbete på 125 % innebär. En student menar att ”Studietakten är vansinnig tillsammans med arbetet och familjelivet. Några har redan slutat och andra funderar allvarligt på att göra det p.g.a. tempot”. I ett annat studentsvar menar respondenten på att ”Vi är människor, inte robotar. Att slita som vi gör nu under fem år är tufft”. Inför framtiden menar ett par studenter att upplägget med två VFU-dagar på en VFU-skola (och övriga tre dagar i den vanliga klassen) blir ”hattigt” och att det istället bör vara hela veckor som på campusprogrammet. En student liknar denna splittrade arbetssituation med att hen ”kommer känna sig ’offline’ både på arbetsplatsen [...] och på VFU-platsen”. Återkommande pekar studenterna på att det är

UMEÅ UNIVERSITET

viktigt med tydlighet från de som ansvarar för och bedriver undervisningen från universitet, en student skriver:

Utmaningen är att få ihop vardagen med studier och jobb, dvs en sysselsättning på 125 procent. Dock har det fungerat väldigt bra då kursansvarige har planerat kursen väl och haft tydlig struktur så att vi studenter vet vad som behöver göras. Det blir problem när det är för många parallella uppgifter i kurserna då det är svårt att få en tydlig struktur med allt annat vi gör.

På samma liknande sätt påpekar en student på att problemen uppstår när både studier och jobb kräver mycket samtidigt vilket resulterar i att det blir tufft i perioder. Studenten efterlyser därefter att "[...] förståelsen för den arbetsbelastning som blir för oss studenter/lärare skulle bli bättre och respekteras i större grad av både rektor och universitet". En annan student placerar en större del av problematiken på universitetet när hen skriver "De [universitetslärarna/kursansvariga] har inte förstått att de bara kan schemalägga åt oss på onsdagar och torsdagar. Många föreläsningar har varit inspelade, vilket är tråkigt [...] när man helst vill fråga under föreläsningar". I andra studentsvar återges problem som är mer kopplade till anställningen på skolan t.ex. för en student tog det mer än sex månader att få en mentor. I ett annat svar menar studenten att "Olika uppfattningar av utbildningen mellan olika kommuners rektorer skapade missuppfattningar om uppdraget för oss [studenter]". Gällande utmaningar beskriver en student den otydliga identiteten som det innebär att vara AIL-student "Svårt att veta vad som krävs av mig som AIL-student på arbetsplatsen. Svårt att känna sig som en riktig del av arbetslaget. Väldigt tufft att klara studierna och samtidigt planera och hålla egen undervisning". Två andra återkommande förbättringsområden som flera av studenterna återkommer till i sina svar är dels behovet av en tydligare struktur t.ex. genom bättre framförhållning, dels en ökad likvärdighet i utbildningen där AIL-studenten, oavsett skolhuvudman, bör ha samma villkor på arbetet. En del av de studenter som efterfrågar en tydligare struktur menar på vikten av att få till en kursplan anpassad för AIL, ett förslag som överensstämmer med Norbergs slutsatser i hans rapport från 2018.

En av mentorerna bekräftar studenternas upplevelser av att det kan bli tufft med kombinationen jobb och studier "Mycket jobb för studenten, svårt att kräva mer av dem på jobbet. Svårt att förbereda då man inte vet vad som studenten ska göra". Gällande uppdraget som mentor återkommer två problem/utmaningar i deras svar – bristande direktiv/instruktioner gällande vad deras uppdrag som mentor går ut på (1) och tidsbrist i det gemensamma arbetet med studenten (2). Nedan redogörs först det som

UMEÅ UNIVERSITET

knyter an till uppdraget och därefter motsvarande formuleringar som fokuserat på tidsbristen.

En mentor beskriver hur både studentens arbete på skolan och den egna rollen varit otydlig:

Det har varit väldigt otydligt vad personen ska göra på plats i verksamheten. Jag hade önskat mer centrala direktiv. Nu verkar de få oerhört olika upplevelser. Jag har försökt söka information om vad som förväntas av mig som handledare och deltog i samtalet med universitetet men tycker att det var rätt luddigt även där.

Fler mentorer är inne på den potentiella brist på likvärdighet som uppstår på grund av att huvudmännens behov skiftar och att AIL-studenternas uppdrag därför kan variera alltför mycket. En mentor menar att många studenter "[...] blir direkt inkastade i ganska svåra yrkesroller som kanske inte passar jättebra mot utbildningen". I ett annat svar menar en mentor att bättre kommunikation och tydligare instruktioner skulle kunna förbättra nuvarande situation "Jag tror att det finns stora förbättringsmöjligheter i hur man kommunicerar runt kravbild samt förväntningar i deras yrkesroll och hur jag som mentor kan förbereda och hjälpa i yrkesrollen". Andra förslag inkluderar bättre framförhållning från de som undervisar vid universitetet så att AIL-studenten ges bättre möjligheter att implementera relevanta delar av universitetsstudierna i skolundervisningen. En mentor efterlyser också mer uppföljning från universitetets sida gällande hur det går för AIL-studenten samt vem de som mentor ska vända sig till när problem uppstår.

Återkommande beskriver mentorerna olika svårigheter kopplade till tidsbrist och att det är svårt att hitta stunder för samtal och/eller luckor där varken AIL-student eller mentor undervisar. En av mentorerna formulerar det på följande sätt "Utmaningar är som vanligt tiden. Önskar att det fanns mer tid att vägleda och utvärdera elevens arbete i klassen". En av de andra mentorerna menar på att hen och studenten inte haft möjlighet att delta på varandras lektioner och istället prioriterat "att hitta en fast tid för att träffas och diskutera saker/händelser som kommit upp". I ett av svaren menar en mentor att tidsbristen/andra möten även medfört att hen inte kunnat delta vid de nätverksträffar som arrangerats av universitetet.

Erfarenheter av kommunikation, samarbetsformer och genomförande

I kontrast till de utmaningar och problem som påtalats i föregående avsnitt är kommunikation, de utarbetade samarbetsformerna och genomförandet för AIL något som till

UMEÅ UNIVERSITET

största del fått positiva omdömen i enkätsvaren. I denna del återges möjligheter (fråga fem) och utmaningar (fråga sex) med koppling till kommunikation, samarbete och genomförande samt även fråga nio som berör vilka lärdomar som är möjliga att ta med sig från detta sammanhang till andra sammanhang som innefattar samarbeten mellan t.ex. huvudmän (kommuner och/eller regionen) och universitetet.

I svaren från skolchefer (/representanter för skolhuvudmän) betonas återkommande fördelarna med att det funnits en namngiven person vid universitetet att vända sig till med frågor (projektledaren) men även att projektgruppen med representanter från skolhuvudmännen fyllt en central funktion för att få till samarbetet.³ I ett svar beskrivs hur projektledarens tidigare erfarenhet från skolvärlden och förståelse för skolhuvudmännens situation har underlättat kommunikationen. Projektledarens arbete med att organisera olika forum för samverkan, förmåga till kommunikation och tillgänglighet nämns återkommande som framgångsfaktorer i enkätsvaren, oberoende av vilken roll respondenten har i arbetet med AIL. Projektgruppen med skolhuvudmännens representanter har, enligt dess medlemmar, fungerat som en viktig länk mellan universitetet och kommunala huvudmän vilken gjort att kommunernas synpunkter på den planerade utbildningen vunnit mer gehör än vad varit fallet i tidigare samarbeten. Återkommande lyfts även fördelarna med att kunna genomföra digitala träffar och att fördela arbetsuppgifter kopplade till AIL som viktiga komponenter för att få till utbildningen. Rektorer, mentorer och studenter som besvarat enkäten ger även de genomgående positiva omdömen till kommunikationen. En rektor utvecklar resonemanget ”Kommunikation - bra med info i skrift som kompletteras med möte där man får möjlighet att fråga upp, få ytterligare info”. Återkommande, i svar både från rektorer och mentorer, ges goda omdömen till de nätverksträffar universitetet (projektledaren) arrangerat för informations- och erfarenhetsutbyte. En annan rektor återger de positiva erfarenheterna från att utse mentorn till AIL-studenten som kommunens ansvariga för att sköta kontakterna med universitetet. I ytterligare ett rektorssvar framgår hur det ”upplevs vara kompetenshöjande i kollegiet att ha [en] AIL student i verksamheten. Bra att AIL och handledare har avsatt tid tillsammans varje vecka”. AIL-studenterna pekar i sina svar på att kommunikationen med både ansvariga lärare och projektledaren överlag fungerat bra.

Respondenter vid universitetets institutioner – universitetslärare, prefekter och studierektorer – nämner återkommande kommunikation i positiva ordalag och att det har

---

³ Projektgruppen har utöver projektledaren bestått av fem representanter för skolhuvudmännen varav en representant från Region Västerbotten och fyra från (olika) kommuner.

UMEÅ UNIVERSITET

varit bra med förberedande möten innan program och kurser inleds. En respondent (universitetslärare) beskriver att mötena varit effektiva med tydlig struktur och innehåll. Synlighet på hemsidan i kombination med positiv uppmärksamhet i media menar en respondent från lärarhögskolan har varit en viktig faktor för att nå en ”ökad acceptans bland de som ’var emot’ på Umu”. Samma respondent menar vidare att organisationsformen för AIL gör det viktigt att dess struktur och fortlöpande arbete (t.ex. årshjul, projektplan, möten osv.) kommuniceras både muntligt och skriftligt, ett svar som påminner om rektorssvaret i föregående stycke. Liknande framgångsfaktorer identifieras även av en respondent vid LH:s kansli gällande kommunikation och samarbete. Denna respondent menar även att det har varit viktigt att förankra frågor och beslut hos skolhuvudmännen samt att ge utrymme att diskutera deras farhågor och sådant som varit oklart. Personlig och snabb återkoppling via e-post anges vidare som betydelsefullt, inte minst för att få till samarbetet kring utbildningen med huvudmännen. Extern samverkan med NEAL (Nätverket för Erfarenhetsutbyte kring Arbetsintegrerad Lärarutbildning) har för de som arbetar med AIL vid Umeå universitet utgjort ett viktigt forum för att fått ta del av erfarenheter och rapporter från de som vid andra lärosäten och under en längre tid arbetat med AIL. Till sist argumenterar respondenten för att det har varit väldigt bra att ha en blandning av kompetenser i de olika projektgrupperna t.ex. att inte samtliga i projektgruppen med skolhuvudmän är skolchefer utan att det också finns representanter som är specialister på t.ex. HR-frågor.

En respondent i LH:s ledningsgrupp återger hur samarbetet om flexibla lärarutbildningar som i samverkan med skolhuvudmän resulterade i inriktningsbeslut under 2018 och 2019 var viktiga erfarenheter när ansökan om AIL-uppdraget sedermera skulle skickas till Regeringskansliet. Samma respondent upplever idag att det finns en hållbar organisation för regeringsuppdraget och att ”AIL är en utbildning som kommunerna och Lärarhögskolan ’äger’ tillsammans. Detta hade inte varit möjligt utan projektledning”.

Programrådsordförande menar att det varit viktigt att universitetslärare från olika institutioner (med ansvar för olika kurser och/eller terminer) haft ett erfarenhetsutbyte med varandra, två av universitetslärarna nämner också detta utbyte över institutions- och fakultetsgränserna som något positivt i sina svar.

De allra flesta svaren betonar de positiva erfarenheterna av kommunikation, samarbete och genomförande i liknande ordalag som har ovan, i enkätsvaren beskrivs även vissa utmaningar i processen. Utmaningarna är, som nämndes inledningsvis, färre men mer utförligt beskrivna än svar kring vad som har fungerat bra. En representant för skolhuvudmännen menar att det varit en utmaning ”att förankra och skapa delaktighet för de

UMEÅ UNIVERSITET

kommuner som ej är representerade i projektgruppen”.⁴ En annan representant för skolhuvudmännen menar att det funnits brister i projektledningen och att skolhuvudmän och annan kanslipersonal fått ge mycket stöd till projektledaren. Uttalandet om bristande projektledning står dock för sig självt och ett tvåsiffrigt antal svar från skolhuvudmän och rektorer beskriver projektledningen - dess kommunikation, engagemang och samarbetsförmåga – i uteslutande positiva ordalag. Projektledningen beskrivs även som välfungerande av respondenter vid universitetet och här betonas återkommande det stora arbetet i att få till samarbetet mellan huvudmän och universitet. En respondent med en administrativ funktion vid lärarhögskolans kansli beskriver hur projektledaren ”har gjort det mesta själv och jag tror att [projektledaren] har fått uppfunnit hjulet själv många gånger under resans lopp [...]”.

En annan utmaning gällande kommunikation inom AIL formulerar respondenten (skolchef motsvarande) i tre frågor – ”Vad ska ut? När? Målgrupp?” – I och med att många är en del av AIL och dessutom i olika roller blir detta en återkommande fråga för projektledaren och projektgrupperna. En rektor menar att det inledningsvis var svårt på grund av att deras BoU-chef [barn- och ungdomschef] satt med vid möten och att andrahandsinformationen som denne förde vidare var knapphändig. Rektorn kom dock att ersätta chefen och det blev då lättare att följa både arbete och informationsflöde. En respondent i lärarhögskolans ledningsgrupp menar vidare att det inledningsvis var svårt att kommunicera och nå konsensus med skolhuvudmännen gällande studentrekryteringen men att dessa problem till sist kunde lösas. En respondent (studierektor/prefekt) efterlyser mer kommunikation och ett närmare samarbete mellan institutionerna och projektledningen för att få svar på frågor så som ”[...] den definitiva studieplanen, antalet träffar och kurstillfällen i SELMA, synkronisering av upplägg mellan kurser”. Samma respondent efterlyser även mer information om studenternas placering och förutsättningar för anställning samt därefter hur det går för studenterna, en formulering som påminner om den återkoppling från universitetet som en mentor efterfrågade ovan (se slutet av föregående del). Vidare pekar respondenten också på att det finns en svårighet i informationsflödet till institutioner vilka saknar representation i universitetets projektgrupp för AIL. Ett par av AIL-studenterna menar att kommunikationen och framförhållningen gällande undervisningen varierat stort beroende på vilken institution och vilken/vilka lärare som ansvarat för kursen. I de fall det

---

⁴ Cirka 2/3-delar av de deltagande kommunerna saknar representation i projektgruppen, samtliga av dessa är också mindre kommuner. De fyra kommuner som är representerade är också de fyra största kommunerna i samarbetet.

UMEÅ UNIVERSITET

tillsammans med det ordinarie programmet dvs inga synergieffekter är möjliga på ex lärarsidan”.

En respondent i lärarhögskolans ledningsgrupp menar på att en utmaning för AIL bestått av olika typer av motstånd från olika håll redan från startgröparna (2018) och fortsättningsvis:

Det handlade även om bemanningsfrågor på institutionerna, brist på framförhållning, en trötthet gällande olika varianter av lärarutbildningar kopplat till frågor om kvalitet samt en okunskap/oförståelse inför ett upplägg där studenten samtidigt är verksam som 'utbildad lärare'.

Tre utmaningar återkommer i svaren från de fjorton respondenter på lärarhögskolans kansli som på olika sätt kommer i kontakt med den arbetsintegrerade lärarutbildningen – bristande intern kommunikation/samarbetet mellan olika funktioner i projektet (1), oklar rollfördelning i allmänhet och mellan utbildningsledare och projektledare i synnerhet (2) samt svårigheter att få tag på studenter som blivit erbjudna utbildningsplats (3). Många av respondenterna utgår från brist på erfarenhet gällande regeringsuppdrag på kansliet som förklaring till att den interna kommunikationen och att samarbetet inte flutit på utan friktion. En del respondenter menar att det alltför ofta uppstått situationer där traditionella campuslärarutbildningar i onödan ställts mot alternativa vägar till en lärarexamen. Gällande ett nytt regeringsuppdrag likt AIL sammanfattar en respondent det med att skriva ”Det tar alltid längre tid för människor att förstå, komplexiteten av genomförandet av nya utbildningsformer”. Respondenten fortsätter därefter ”Hur många människor/områden som verkligen är berörda, samt tidsaspekten för var och en som är berörd, det sker alltid en dominoeffekt, det ena bygger på det andra”. Ett enkätsvar är inne på samma spår när hen skriver ”Jag ser att utmaningen har varit att hitta arbetsformerna och andra rutiner för att det ska fungera för både universitetet och kommunerna. Men man måste få lite rutin då det inte är ett beprövat koncept hos oss”.

Flertalet av svaren knyter an till utmaningar som uppstod i skärningspunkten mellan information, samarbete och rollfördelning (d.v.s. både punkt 1 och 2 i numreringen ovan). Återkommande förklaras svårigheterna med att det inte fanns någon förordning som reglerade anställningsförhållandet inom AIL (se föregående del) vilket i skarpt genomförande gav upphov till en osäkerhet. Denna osäkerhet förstärktes än mer av att både projektledaren och utbildningsledaren var förhållandevis nya i respektive roll. En respondent menar att regeringsuppdraget vid dess start var väldigt dåligt förankrat på kansliet vilket tangerar en annan respondents förslag kring vad som kan förberedas bättre i framtiden ”visionerna/framtida utbildningsformer, måste rinna ner till arbetarna på golvet, i god tid,

UMEÅ UNIVERSITET

med god framförhållning, vem ska göra vad, och vilken tidslinje finns för detta. Det kommer alltid att vara en utmaning för arbetarna på golvet, så nyanställningar måste göras”. Gällande rollfördelningen skriver en respondent ”Oklart vad de olika rollerna i projektet kan förväntas bidra med utifrån kompetens och erfarenhet”. En annan respondent skriver ”Otydligt vad projektledare och utbildningsledare ansvarar för - till exempel vid uppdatering av hemsida om programmet”.

De respondenter som i sina arbetsuppgifter ansvarat för att ta kontakt med studenter har återkommande haft svårt och fått lägga mycket tid på det. Utöver tidsåtgången har fördröjda (nekande) svar från studenter inneburit att det blivit svårare att kalla reserver i god tid.

På frågan– vilka lärdomar som kan dras från detta samarbete och därmed tas med till kommande t.ex. regeringsuppdrag (fråga nio) – är det flertalet respondenter, i olika roller, som landar i att den struktur som byggts upp i detta projekt skulle kunna fungera som en modell för framtida samarbeten. En representant för en skolhuvudman sammanfattar det med att ”Arbetet i projektgruppen har varit en bra modell för hur sådant här utvecklingsarbete kan bedrivas framöver”. I framtiden efterlyser en av studenterna en tätare dialog mellan kommunen och universitetet gällande utformningen av ”tjänsterna på skolan och en större flexibilitet gentemot varandra”. Flexibilitet i strukturen efterlyses även en universitetslärare som menar att det t.ex. måste vara möjligt att förlägga en kursstart till en måndag även om det inte är en av studenternas studiedagar.

En skolhuvudmannarepresentant identifierar en lärdom från AIL/erfarenhet till framtida samarbeten ”En lärdom är att vi ibland går in i samverkan lite för fort. Vi borde ägna tid åt ex kartläggning, gemensamma syften mm. Att de som ingår i samarbetet är där mer som person än funktion och om de slutar tappa samarbetet fart”. En viktig och återkommande lärdom, bland både skolhuvudmän och rektorer, är att de kommuner som ingår i ett projekt haft möjlighet att prata ihop sig innan samarbetet inleds. Motiveringarna till varför detta nätverkande är viktigt varierar i viss utsträckning men de olika förklaringarna är på inget sätt motsägelsefulla. En del respondenter menar att samverkan mellan kommuner innan projektet inleds är ett sätt att identifiera de olika behov som finns för olika skolhuvudmän innan någon befinner sig i skarpt läge. Andra röster menar att det är viktigt för likvärdigheten och ”VI-känslan” mellan t.ex. kommuner inom samma region så att det leder till samsyn i olika frågor och inte att skolhuvudmän/kommuner börjar konkurrera med varandra. I detta arbete menar en skolchef för en mindre kommun i AIL att ”Region 10:s skolchefsgrupp är för mig central för samordning, erfarenhetsutbyte och kunskapsspridning”.

UMEÅ UNIVERSITET

I enkätsvaren från främst skolhuvudmän och rektorer är det återkommande möjligt att se hur förutsättningarna skiljer sig mellan större och mindre kommuner. Det går exempelvis att se när en rektor i en mindre kommun i inlandet konstaterar att ”En liten kommuns möjlighet att vara långsiktig då negativa förändringar sker ganska fort. Avfolkning bl.a.”, motsvarande formuleringar för de större kommunerna längs kusten saknas helt.

Studierektorer/prefekter menar att de i deras roll inte kommer särskilt nära vare sig beslutsfattande eller genomförande av utbildningen och att andra därför är mer lämpade att svara på denna fråga. En universitetslärare menar att när denna typ av uppdrag/utbildningar ska inledas är det viktigt att göra en konsekvensanalys. Respondenten menar att det är ett stort åtagande inte minst utifrån ekonomiska argument:

En startad utbildning är ett fyraårigt åtagande för både universitet och skolhuvudmän. För flertalet institutioner krävs gruppstorlekar på ca 30 studenter för att få ekonomi i kurserna. Man kan "gå back" på enstaka kurser men blir ohållbart om hela utbildningar belastar tex Campusutbildningen för pengarna måste ju tas från något.

En medarbetare vid lärarhögskolans kansli skriver att ”utmaningarna rör våra olika organisationer, förutsättningar, förväntningar och framförhållning”. Respondenten fortsätter därefter med att beskriva hur lärdomen för att klara dessa delar är framförhållning och att det redan från starten av ett regeringsuppdrag är klart vad som ska ”följa efter” d.v.s. när uppdraget avslutats. Nyckeln är här enligt samma respondent ”att bygga hållbara strukturer/modeller för samverkan oavsett ekonomiska förutsättningar”. En annan lärdom, från en annan representant vid LH:s kansli, är att tidigt föra ut information om potentiella nya samarbeten till kommuner och region Västerbotten så att samtliga ska ges samma chans till förberedelser. I AIL-samarbetet menar programrådsordförande att det har varit viktigt att representanter från universitetet tagit sig tid att besöka de skolor som är med i samarbetet och att det kan vara hög omsättning bland rektorer, där nyanställda kan vara dåligt insatta i vad AIL innebär. En representant på kansliet menar att en viktig lärdom att komma ihåg är problematiken som ligger i att kommunerna har möjlighet att dra sig ur denna typ av samarbeten vilket inte universitet har. En annan respondent på kansliet lyfter fram kommunikation, möten på olika nivåer och ömsesidig förståelse bland inkluderade aktörer som exempel när lärdomar efterfrågas – ”Inblick och därmed möjlighet till förståelse för varandras förutsättningar. Kreativitet och mod. Digitala möten med underlag i förväg. Möten på flera nivåer hos respektive part”.

Arbetsintegrerad lärarutbildning – idag, imorgon och bortom regeringsuppdragets slut (2026)

Denna del fokuserar på respondenternas svar kopplat till fråga sju och åtta (Bilaga 1) d.v.s. vilka nuvarande och framtida möjligheter de ser till att bedriva AIL (fråga sju) och hur utbildningen efter år 2026 – när regeringsuppdraget avslutas – kan inordnas i ordinarie utbildningsstruktur (fråga åtta). Inledningsvis bör det precis som i fallet med föregående två delar nämnas att på dessa tre frågor är respondenternas svar om möjligheter/positiva formuleringar om AIL:s framtid fler men mer kortfattade än motsvarande svar som rör utmaningar. Många av de resonemang som återgetts ovan d.v.s. svar som berör antagning/anställning alternativt kommunikation/samarbete har återkommit även i svaren av dessa frågor, i de fall dessa svar tillför någon ny information har dessa redogörelser infogats ovan snarare än att informationen repeteras här.

Flertalet respondenter, inte minst bland de som deltagit i förberedelserna till den första AIL-utbildningen (4–6), anger den lyckade starten som en grogrund för ett lyckat framtida samarbete. En representant för en skolhuvudman sammanfattar sin optimism med orden ”Mycket goda förutsättningar i och med bra start, positiva och ansvarsfulla huvudmän och stort intresse från sökande”. En annan skolchef(/motsvarande) menar att de framtida möjligheterna innebär att ”långsiktigt hållbara strukturer för nydanande utbildningsformer” skapas tillsammans med ett nätverk i regionen för kompetensförsörjningsfrågor. I ett tredje svar från en skolchef menar respondenten på att ”Processledning från LH [är] viktig[t] för att projektet ska fortgå”. Ett par representanter för skolhuvudmän trycker också på att de olika kommunernas kompetensbehov kan se olika ut och att det därför är viktigt att fler kommuner än de tre största får komma till tals.

Återkommande anger respondenter i flertalet olika roller den fördel som det innebär att läsa till lärare och samtidigt arbeta på en skola som obehörig, dessa respondenter motiverar detta till viss del med möjligheten att kombinera teori och praktik. Primärt motiveras dock uppläggets fördelar med att de som läser lärarutbildningen med AIL-inriktning är mer varma i kläderna än de som läst motsvarande program på campus, en mentor sammanfattar det med ”[...] vi får väl förberedda pedagoger i verksamheten, som i större utsträckning kan ta sig an utmanande elevgrupper”. En annan mentor är inne på ett liknande spår ”Den stora fördelen som en AIL student får är att hela tiden vara uppdaterad med vad som händer i skolans värld, att lösa konflikter och att skapa sociala band som är livsnödvändigt för att en inläring ska kunna ske”. För en del mentorer är dock kombinationen arbete och studier inte odelat positiv, i ett svar ses det både som en möjlighet och utmaning, en av mentorerna

UMEÅ UNIVERSITET

skriver ”Möjligheterna är stora, då de får vara aktiv[a] i lärandet samtidigt som de läser om det teoretiska. Utmaningarna kan väl tyvärr vara lite samma, att om de har mycket teori och eget skrivande kan det vara svårt att släppa det när man ska vara aktiv på skolan”.

Gällande utmaningar nämner tre av tretton skolhuvudmän ekonomin som en begränsande faktor på fråga sju (framtida utmaningar och möjligheter). På fråga åtta (inordnande i ordinarie utbildningsstruktur) svarar fem av tretton att frågor kopplade till ekonomi och budget kan göra det svårt att fortsätta. En av skolcheferna menar att konsekvenserna skulle bli särskilt kännbara om en person som inte är lämplig rekryteras till AIL. Ekonomiska utmaningar återkommer också i två svar från universitetslärare samt ett svar från studierektor/prefekt men då utifrån perspektivet att det är svårt att få ekonomi i utbildningen på grund av små studentgrupper. En av dessa respondenter (studierektor/prefekt) menar att institutionen borde, i linje med vad som varit fallet tidigare, ges en ekonomisk kompensation för att från institutioners sida acceptera att undervisa i mindre studentgrupper även när det gäller AIL och därmed inte behöva rationalisera och göra förändringar som leder till att utbildningen försämras. Försämring i form av mindre tillgänglig lärartid är en farhåga som lyfts fram i ytterligare ett enkätsvar (studierektor/prefekt). Respondenten frågar sig huruvida det är rimligt att ge denna utbildning med mycket små grupper? Ekonomiska utmaningar nämns också i en handfull av svaren från respondenter vid LH:s kansli, dels kopplat till skolhuvudmännens ekonomiska situation men dels även vem/vilka vid kansliet som ska lösa de arbetsuppgifter som idag finansieras av regeringsuppdraget. En representant för en skolhuvudman uttrycker sin oro i form av brist på information men förutsätter ändå att AIL kommit för att stanna:

Om det ekonomiska stödet försvinner så är jag inte klar över vad det innebär för ev ökade kostnader för universitet eller kommuner, det vill jag gärna veta mer om. Jag förutsätter att AIL har kommit för att stanna och kommer att ingå i ordinarie utbildningsstruktur.

Sex av nio rektorer som besvarat frågan om AIL:s inordnande i ordinarie utbildningsstruktur efter regeringsuppdragets slut ser ekonomiska utmaningar med utbildningsformen då den innebär en kostnadspost för kommunen. Förhållningssättet till den ekonomiska utmaningen varierar från rektor till rektor, en av dem skriver ”Ändamålet helgar medlen. Vi får ta oss råd helt enkelt.” medan en annan rektor intar en mer försiktig mellanposition ”Jag hoppas att vi kan klara hem det”. En tredje rektor ser emellertid ingen lösning ”Vår kommun har begränsad ekonomi och såvitt jag tänker inga möjligheter att finansiera detta”. En annan rektor menar på att ”Eftersom det är svårt att kräva att studenten räknas som en personal med det ansvar som följer så ser jag att det borde följa ett ekonomiskt stöd till enheten. Speciellt i första två åren”. Ett fåtal förslag av viktiga åtgärder för att fortsätta med AIL efter

UMEÅ UNIVERSITET

2026 lyfter även faktorer som inte är kopplade till ekonomin. En rektor menar att det är viktigt att utbilda handledare på skolorna så att de står redo när AIL-studenterna påbörjar sin utbildning, en annan att kompetensbehovet kommer medföra att AIL – med olika inriktningar – kommer att bli kvar över tid.

De mentorer (7 av 12) som besvarat frågan om utmaningar och möjligheter gällande AIL:s framtid efter 2026 identifierar likt skolhuvudmän och rektorer ekonomiska utmaningar, en mentor frågar sig om AIL verkligen är kostnadseffektivt och menar att kraven på studenterna är låga. Två av mentorerna lyfter AIL förmåga att rekrytera behöriga lärare till glesbygden som en möjlighet/fördel på sikt. En handfull av skolhuvudmännens representanter betonar vikten av att LH fortsätter att ha någon med särskilt ansvar för AIL, motsvarande projektledare, även efter regeringsuppdraget är avslutat. En av skolcheferna/motsvarande menar på att detta är särskilt viktigt för små kommuner ”I små kommuner med anorektiska organisationer saknas resurser förutom SYV att ha särskilda samordnare”. I ett annat svar menar en skolchef att kommunernas vilja och engagemang till att fortsätta med AIL efter regeringsuppdragets slut till största del är avhängigt rekryteringsbehovet.

En respondent vid kansliet menar även att skolhuvudmännens ekonomiska situation också kan bli en osäkerhet/ett orosmoment både för institutionerna och studenterna d.v.s. att om inte anställningens form (50 % och två arbetsbefriade dagar) och finansiering fungerar som planerat äventyrar de genomströmningen. En av AIL-studenternas mentorer menar att det är viktigt att AIL-studentens uppgifter tydligt specificeras - ”Utmaningen är att rektorer kanske använder AIL till att lappa ihop luckor i organisation och budget om man inte tydligare specificerar deras yrkesroll på skolan”. En annan mentor argumenterar på ett liknande sätt ”Det som skolorna måste tänka på är att det är studenter. Vissa skolor använder studenterna som arbetskraft när de egentligen är här för att lära”. En universitetslärare bekymrar sig också i den potentiellt utsatta situationen en AIL-student kan hamna i ”Det är viktigt att deltagare i AIL ges rimliga möjligheter av sina arbetsgivare att delta i utbildningen. Utbildningen ska inte påtvingas arbetstagare genom t e x hot om uppsägning om man inte deltar”.

Att hitta behöriga och motiverade kandidater som sedan ska klara fyra till fem års utbildning på 125 % nämns återkommande av respondenter med väldigt olika koppling till AIL. En representant för en skolhuvudman menar att de, tillsammans med ansvarig rektor, har ett ansvar ”att skapa förutsättningar för studenterna så att de orkar och vill fullfölja utbildningen tex via rimliga tjänster och bra mentorer och vfu handledare”. Den höga belastningen lyfts också av två universitetslärare och en studierektor/prefekt där den senare även nämnde

UMEÅ UNIVERSITET

den långa tidsrymden som 125 %-tempot ska fortgå d.v.s. att det blir svårt att hantera för studenter under så lång tid som fyra-fem år. En mentor ser också utmaningar och oroar sig för många avhopp då många som inleder utbildningen inte bara ska klara av studier och arbete på 125 % utan också samtidigt har små barn där hemma. En annan mentor uppskattar möjligheterna för studenterna att samla erfarenhet men oroar sig i samma mening hur de ska klara av det - "Bra att få erfarenhet samtidigt som studenterna studerar men utmaningen är hur de ska orka med alla år".

Den höga arbetsbelastningen ramades ovan in som en utmaning av många respondenter, AIL:s potential att karriärväxla och/eller bli lärare utan att flytta till en universitetsstad lyfts istället fram som en möjlighet. En mentor sammanfattar det på följande sätt "Jag tycker att det är en fantastisk möjlighet för människor som inte har möjlighet att tex flytta till Umeå för att läsa på universitet och tycker absolut att det ska finnas kvar". En skolchef är inne på ett liknande resonemang "Ser stora möjligheter att utöka denna utbildningsform. Det skapar förutsättningar att personer som vill utbilda sig till lärare men inte flytta har en helt annan möjlighet att göra detta. Detta är inlandets framtid för att klara kompetensförsörjningen". Förhoppningen återfinns även hos rektorer som även hoppas att studenterna ska vilja stanna på samma skola efter avslutad utbildning. Bland rektorer i mindre kommuner beskrivs utmaningar både i att hitta legitimerade handledare som är goda förebilder och att hitta personer som kan tänka sig att genomgå en handledarutbildning. Ett annat problem i mindre kommuner, inte minst där samma skolenhet har fler AIL-studenter är att det kan uppstå problem kopplade till bemanning då två eller fler personer försvinner de veckodagar som studenterna har tid för studier.

I svaren från universitetslärare och studierektorer/prefekter återkommer två utmaningar – endast ett utbildningstillfälle respektive distansutbildning som ett alternativ till AIL - mer frekvent än i andra grupper när det kommer till framtida möjligheter/utmaningar för AIL (fråga 7). Till den första utmaningen inkluderas de problem som uppstår om en student tar studieuppehåll alternativt inte klarar kurserna och halkar efter. En universitetslärare sammanfattar det på följande sätt "Jag tänker att det kan vara svårt för studenter som av någon anledning tar studieuppehåll eller inte klarar av alla kurser som i sin tur leder till att de inte är behörig till kommande kurser. Campusstudenter kan ju hoppa på studierna i en ny grupp när de nått behörighet medan AIL kanske bara genomförs vid ett tillfälle". Farhågan delas även i ett svar från en respondent vid LH:s kansli "Eftersom AIL-varianterna endast startar vid något enstaka tillfälle så blir det sårbart när en studerandegrupp minskar i antal successivt under årens gång och ingen plan B finns förutom att den studerande får lov att studera på campus". En annan respondent (studierektor/prefekt) formulerar samma

UMEÅ UNIVERSITET

problematik och avslutar med ”Vi erbjuder detta en gång och den lösning som vi ser är att de erbjuds kurserna på campusprogrammet. Är studenterna medvetna om det?”. Samma studierektor/prefekt menar att 75 % distans fördelat på två kursdagar i veckan är en ovan utbildningsform för de som undervisar på universitetet:

Som kursgivare behöver vi fundera på hur vi ska lägga upp undervisningen så att studenterna 'driver' sig själv framåt i det tempo som kursen är tänkt att ges på. Normalt träffar vi campusstudenterna dagligen, men i det som nu planeras så är det sagt 2 dagar i veckan (ons+to). Det svarar inte mot 75 % och därmed måste vi säkra att studenterna på egen hand arbetar kvällar och helger, utan vårt stöd.

Det andra resonemanget – som är mer förekommande bland universitetslärare och studierektorer/prefekter – är att ersätta AIL med en distansutbildning. En respondent problematiserar dock tankarna om distansutbildning genom att skriva:

Antagligen vore det mer rationellt (oavsett vilken vedertagen definition av begreppet som används) att testa lärarutbildning på distans. Svårt att se att det skulle inverka menligt på kvaliteten eller resultaten av utbildningen. Det finns en möjlig pedagogisk vinning av att studenterna finns i verksamheten men den är svår att ta tillvara på när kursplanerna är desamma som vid ordinarie campusutbildning. Alltså - att i högre utsträckning bygga på deras erfarenheter i undervisningen och möjligheten att ge praktiska uppgifter - skulle kunna ge ett mervärde.

Andra respondenter ser problem med att det är på distans men att studenterna ändå måste ta sig till Umeå för fysiska träffar ett par gånger/termin. En universitetslärare är tydlig med sin ståndpunkt ”Det rimliga är att lägga ned AIL och satsa på en distansversion som kan läsas på 75 % el 100 % och ge studenterna själva möjlighet att välja om de vill jobba vid sidan om”. En annan respondent skriver:

Så länge vi har bra relationer med Skolhuvudmännen och behov finns så kommer AIL att kunna fortsätta med hög kvalitet. Om jag däremot ska vara visionär så kommer nog AIL att försvinna i framtiden och ersättas med program som är på heldistans eller distans med enstaka träffar. Tror att detta är en ännu bättre möjlighet för inlandet.

I svaren från universitetslärare och studierektorer/prefekter återfinns dock även de som är positiva till utbildningens form och dess framtidsutsikter förutsatt att det blir tillräckligt stora studentgrupper och att utbildningen samordnas på ett sätt som gör att den uppgiften inte hamnar på institutionsnivå. En studierektor/prefekt delger en fundering:

Vår fundering: Vad betyder ett AIL som ingår i ordinarie struktur? Innebär det att en utbildning ges varje år inom AIL. Vi misstänker att man "dränerar" regionen redan efter en gång och att ett intag måste göras med flera års mellanrum för att skapa behov igen. Detta har skett med utbildningarna som vi gett tidigare ute på lärcentra och redan efter 2 år har man lagt ner programmet. Vi tror att AIL möjligen kan fungera för grundlärare och förskollärare men har svårt att se att det skulle fungera för ämneslärare.

UMEÅ UNIVERSITET

Genom att ta avstamp i citatet kan det därmed betraktas som viktigt att utöver enskilda skolhuvudmäns kompetensbehov också ta med i beräkningen vilka utbildningar som kan ges över tid utan att den potentiella studentpopulationen i kommunerna utarmas. En annan studierektor/prefekt är inne på ett liknande spår när hen frågar sig vad som händer om mindre kommuner i inlandet gör några lyckade AIL-rekryteringar och därefter har fyllt sitt rekryteringsbehov för de närmsta 20 åren. En annan utmaning som nämns av universitetslärare, studierektorer/prefekter så väl som av personer aktiva på LH:s kansli är institutionernas möjligheter att bemanna kurserna och inte minst om det, som tidigare nämnts, är små grupper och därmed sämre ekonomi i utbildningen.

När medarbetare på lärarhögskolans kansli ombeds identifiera framtida möjligheter och utmaningar med AIL menar en respondent att det är viktigt med en tydlig organisation hos skolhuvudmännen och att det leder till mycket merarbete när ansvaret där flyttas runt (vilket var fallet HT21). En annan respondent berättar att hen får många frågor om varför utbildningen inte är möjlig att läsa på distans från södra Sverige och/eller varför fler kommuner inte är med i samarbetet. I ett annat svar från LH:s kansli menar respondenten att det är problematiskt att många studenter inte lämnar svar på sin utbildningsplats, oftast för att de vill avvakta och se om de kommer in på en annan utbildning, för AIL:s del innebär det att det blir svårt att kalla in reserver till utbildningen. Respondenter som arbetar med administration på LH:s kansli menar att det "alltid är mycket handpåläggning på projektutbildningar" men att det samtidigt är "Viktigt att bygga hållbara strukturer som inte kräver ekonomiskt stöd utöver det som kommer från HST/HPR-ersättningen", för att AIL ska kunna finnas kvar efter finansieringen från regeringsuppdraget löpt ut. Ytterligare en respondent på LH:s kansli menar att AIL:s struktur med många inblandade parter medför att det alltid kommer att finnas samordningsbehov och att frågan till sist landar i om det kan skötas inom LH:s budget. Bilden delas också av en annan respondent på LH:s kansli som skriver "Samarbetet kring studenten mellan skolhuvudmän och lärarutbildningen skulle kräva viss tids arbete utöver den tid som nu läggs på en Campusstudent". I ett längre perspektiv menar respondenten även att det kan uppstå en intressekonflikt mellan större och mindre kommuner i regionen gällande vilka AIL-utbildningar som ska ges. Ett sätt att lösa detta enligt respondenten vore att alternera vilka inriktningar som ges över tid, samtidigt skulle ett sådant upplägg bli otacksamt för institutioner och undervisande lärare som då alltid måste planera en ny kurs. Ett sätt att komma runt den problematiken vore då, enligt respondenten, att initiera ett samarbete med övriga nordliga lärosäten. Samarbetet skulle då kunna vara fördelaktigt för att fördela vilket lärosäte som ger vilken inriktning och i förlängningen medge en möjlighet att rekrytera studenter över hela Norrland.

Avslutande sammanfattning – Vägar framåt i arbetet med AIL

I den avslutande delen används resultatet från enkätundersökningen för att identifiera områden att på olika sätt arbeta vidare med. Då det framåtsyftande förändringsarbetet är på både olika nivåer och rör skilda områden/aktörer så har jag delat in avsnittet i följande delar – Kommunikation (1), Rollfördelning, ansvar och mandat (2), Utbildningens utformning (3) och Utvecklingsarbete och framtida samarbete (?) (4).

Kommunikation

I enkätunderlaget återges många positiva erfarenheter av kommunikationen inom AIL men i ett samarbete som innefattar ett 15-tal olika roller/funktioner och hundratals personer kommer det alltid att finnas utvecklingsområden, några av dem som framkommit i föreliggande undersökning listas nedan.

Kommunikation och återrapportering från projektgruppernas arbete, till de som saknar representation i respektive grupp, beskrivs som viktigt både av respondenter som deltar i en/flera projektgrupp(er) och respondenter som inte gör det. I enkätsvaren nämns vikten av kommunikation både från den projektgrupp som finns internt på universitetet och den grupp där representanter för skolhuvudmän ingår. När det gäller informationsspridning om AIL bland skolhuvudmän betonar flertalet företrädare för mindre kommuner i inlandet (Region 10-gruppen⁵) att de som inte har möjlighet att delta i samtliga sammanhang måste förlita sig på information som går ut från gruppen och den representant som sitter med från Region Västerbotten. Respondenter som inte är med i någon projektgrupp efterlyser också mer information om hur det går för studenterna på den arbetsintegrerade lärarutbildningen, något som framkom från informanter anställda vid universitetet såväl som av skolhuvudmän. Studenternas erfarenheter av den tuffa situation som studier och arbete på 125 % (ca 50 timmar/vecka) innebär signalerar också vikten av att det tidigt i antagnings-/anställningsprocessen är av betydelse att ge den som är antagen utrymme att reflektera kring detta, förslagsvis under anställningsintervjun. Genom tydlig information och väl avgränsade förväntningar, både från arbetsgivare och utbildningsgivare, bör det dock vara möjligt att reducera stress och den upplevda arbetsbördan hos studenterna utan att för den sakens skull sänka kraven. Möjligen kan en specifik kursplan för AIL-utbildning bidra positivt i detta arbete, se mer under ”*Utbildningens utformning*” nedan.

---

⁵ Region 10 är ett samarbete mellan tio inlandskommuner i Norr- och Västerbotten (Arjeplog, Arvidsjaur, Dorotea, Lycksele, Malå, Norsjö, Sorsele, Storuman, Vilhelmina och Åsele)

Rollfördelning, ansvar och mandat

Frågesvar i enkäten som knyter an till vem som har mandat att fatta vilka beslut och framför allt vem som ansvarar för vad (eller vem som en ska vända sig till med vilka frågor) är återkommande. I allmänhet går det konstatera att alla frågor inte alltid har en utan flera mottagare d.v.s. ibland innebär frågor av mer komplex karaktär att olika funktioner samarbetar med varandra, ett exempel är när det gäller antagnings-/anställningsprocessen till AIL. Nedan återges två exempel på oklara roller/rollfördelning som var återkommande i flertalet enkätsvar – vad som ingår i uppdraget för AIL-studenternas mentorer (1) respektive vem ansvarar för vad inom Lärarhögskolans kansli (2).

De som blivit utnämnda till mentorer för AIL-studenterna har genomgående fått knapphändig information i vad deras mentorsroll innebär. De bristande direktiven, i kombination med mentoreernas varierade möjligheter att ge tid/stöd till studenten, riskerar att uppdraget tolkas olika och att det stöd som studenterna i slutändan får/kan förvänta sig från mentorerna, kommer att variera mer än nödvändigt. För mentorerna i regionen är AIL något nytt och även om många har erfarenheter från att ha varit VFU-handledare tidigare så beskriver de det som att AIL är något annat. Flertalet mentorer menar att relationen till AIL-studenten påminner om den till en kollega t.ex. genom att de arbetar kontinuerligt i verksamheten under en mycket längre tid.

Rollfördelning inom lärarhögskolans kansli d.v.s. vem som ansvarar för vad när det kommer till AIL beskrevs också återkommande i enkätsvaren. Ett par informanter frågar sig vad som utbildningsledare respektive projektledare ska/bör ansvara för inom ramen för AIL, men det gäller även andra kanslifunktioners roll inom regeringsuppdraget. Flertalet respondenter menar på att det vid eventuella nya (regerings)uppdrag både måste anställas personer tidigare i processen och att det därefter används/allokeras resurser för att frigöra tid till relevanta funktioner på kansliet så att även dessa, i ett tidigt skede, kan sättas in i uppdraget redan från dess start.

Utbildningens utformning

Att specifika kursplaner bör utvecklas snarast för de program som ges inom ramen för AIL återkommer i svaren från många respondenter och med en förhållandevis bred representation av olika aktörer/roller. Mest frekvent förekommande är ståndpunkten hos studenter och universitetslärare som båda menar att det vore ett sätt att ta vara på det mervärde som den fortlöpande kopplingen mellan teori och praktik i AIL möjliggör.

UMEÅ UNIVERSITET

Enkätsvaren från studenter visar också att det finns ett behov att fundera över hur VFU-perioderna i utbildningen kan utformas på ett sätt som gör att de bidrar med något som deras ordinarie tjänstgöring vid skolan inte gör. Ett par studenter menar att det skulle bli fragmentariskt att endast genomföra VFU på studiedagarna och de skulle hellre genomföra hela veckor såsom studenterna vid campus gör.

En tredje punkt som återkommande uttrycks med viss oro i enkätsvaren är vad som händer med studenter som halkar efter, tar studieuppehåll eller motsvarande. När varje AIL-program, så här långt, endast getts vid ett tillfälle och motsvarande utbildning inte ges på distans innebär det då att studenterna hänvisas till campusprogrammet(?) d.v.s. ett alternativ som många valt bort när de sökte in till utbildningen.

Utvecklingsarbete och framtida samarbete (?)

Avslutningsvis vill jag lyfta några punkter gällande det mer långsiktiga utvecklingsarbetet i förhållande till den arbetsintegrerade lärarutbildningen. I skrivande stund, juni 2022, är utredningsarbetet gällande en eventuell ny förordningstext, som bättre fångar in den arbetsintegrerade utbildningens villkor, något av elefanten i rummet. D.v.s. det blir svårt att staka ut möjliga/långsiktiga framtidsalternativ för utbildningsformen när inte spelreglerna är slutgiltigt bestämda. Förutsatt att detta tydliggörs och att det fortsättningsvis finns dels en politisk vilja, dels ett intresse hos både skolhuvudmän och universitet att fortsätta med utbildningen så finns det en del att börja fundera över.

Delarna ovan – kommunikation, rollfördelning och AIL-utbildningens utformning – är givetvis minst lika viktiga på lång sikt som på kort. Samverkan och samarbete med övriga lärosäten i norra Sverige är en tanke att fortlöpande hålla levande och samtala kring vilket en av respondenterna ovan argumenterar för. En programfördelning av arbetsintegrerade lärarutbildningar mellan lärosäten i Norrland skulle potentiellt kunna innebära positiva följder för flera av de inblandade aktörerna. Skolhuvudmän skulle ges större möjligheter att delta inom AIL om det fanns en mer långsiktig planering som innebar att t.ex. grundlärare åk 4-6 startas vid umu på hösten jämna år och motsvarande lärarutbildning mot fritidshem startas höstterminen udda år. En kontinuitet i vilka program som ges vid vilket lärosäte skulle också underlätta för universitetet, exempelvis genom att undervisande lärare inte måste konstruera kursen på nytt varje gång och att en specifik utbildningsledare kan knytas till de AIL-program som då kommer att ges på en kontinuerlig basis. Till sist, så är det tidigt att börja tala om detta innan eventuell ny förordningstext är på plats, men det är samtidigt viktigt att hålla tanken i luften.

Bilaga 1

Arbetsintegrerad lärarutbildning - överblick/inledande processutvärdering, mars-april 2022

I december 2019 (Regleringsbrev 2020, Anslag 2:64) blev Umeå universitet utsett till ett (av elva) lärosäten som beviljats medel för att utveckla och bedriva arbetsintegrerad lärarutbildning (AIL). I maj 2020 anställdes en projektledare för AIL som i samverkan med skolhuvudmän/kommuner och andra funktioner vid universitetet utvecklat former för samarbete.

Höstterminen 2021 påbörjade de första studenterna sin AIL-utbildning mot grundskollärare i årskurs 4-6. Arbetet har därefter fortsatt med förberedelser för grundskollärare mot fritidshem (start HT 2022). Sedan den 1:a februari 2022 finns en processutvärderare knuten till projektet på halvtid.

Syftet med denna enkät är att samla in erfarenheter och upplevelser från de många olika aktörer som arbetat med AIL under dessa (snart) två år och att utifrån dessa erfarenheter försöka förbättra det fortsatta arbetet med AIL ytterligare.

Fråga åtta och nio är markerade som "ej obligatoriska" då de är jämförelsevis specifika och främst riktar sig mot de funktioner/roller som arbetar med utbildningen på ett övergripande/strukturellt plan.

Grundläggande information:

1. I vilken av följande funktion/roll har du arbetat med/kommit i kontakt med AIL-projektet? (Markera ditt svar)

Skolhuvudman (Skolchef, motsvarande)

VFU-samordnare (för skolhuvudman)

Rektor

Mentor (för AIL-student)

Student

Programrådsordförande

Universitetslärare

Studierektor & Prefekter

Läraryhögskolans ledningsgrupp

Projektledare

Utbildningsledare

Administration, studievägledning och VFU-samordning vid läraryhögskolans kansli

Annan/övriga (specificera under fråga 2)

2. Om du svarat "annan/övriga" på fråga 1, specificera din roll/funktion nedan:

3. I vilka av nedanstående sammanhang/grupper har du ingått (markera ditt svar)?

Projektgrupp skolhuvudmän

Projektgrupp läraryhögskolan

Skolhuvudmännens kontaktpersoner 4-6

Skolhuvudmännens kontaktpersoner Fritidshem

Inget av ovanstående

UMEÅ UNIVERSITET

Erfarenheter från AIL fram till idag:

Besvara följande frågor **med utgångspunkt i din roll/den funktion** du angett ovan.

4. För skolhuvudmän, VFU-samordnare, rektorer, mentorer och studenter - I vilken kommun är du verksam?

5. **Vad har fungerat bra** gällande samarbetet kring den arbetsintegrerade lärarutbildningen? (Följande tre punkter - förberedelser, kommunikation, genomförande - kan användas för att disponera svaret men inkludera gärna ytterligare aspekter)

SVAR:

6. **Vilka utmaningarna har funnits** gällande samarbetet kring den arbetsintegrerade lärarutbildningen? (Följande tre punkter - förberedelser, kommunikation, genomförande - kan användas för att disponera svaret men inkludera gärna ytterligare aspekter)

SVAR:

Nuläge och framtiden:

7. Vilka **nuvarande och framtida möjligheter respektive utmaningar** ser du för att bedriva en arbetsintegrerad lärarutbildning?

SVAR:

8. Under 2020–2026 får AIL-projektet ekonomiskt stöd (genom regeringsuppdraget), **vilka möjligheter och utmaningar** ser du att därefter inordna AIL som en del av ordinarie utbildningsstruktur?

SVAR:

9. AIL innefattar samarbeten mellan Umeå universitet/Läraryhögskolan, ett flertal skolhuvudmän/kommuner och Region Västerbotten. Vilka **utmaningar och möjligheter** ser du med dessa samarbeten? **Vilka lärdomar** är viktiga att ta med sig till framtida samarbeten (t.ex. nya regeringsuppdrag)?

SVAR:

10. Övriga kommentarer eller tankar om regeringsuppdraget AIL vid Umeå universitet som inte fångats upp av frågorna ovan:

SVAR:

Bilaga 2

Information till deltagare i enkätundersökningen:

Mitt namn är Emil Marklund och sedan den första februari 2022 är jag anställd på 50 % som processutvärderare till regeringsuppdraget Arbetsintegrerad lärarutbildning vid Umeå universitet. Under vårterminen 2022 arbetar jag bl.a. med att kartlägga upplevelser av hur AIL fungerat under de första ca två åren. I detta arbete är det viktigt att få in synpunkter från dig som varit och/eller är i kontakt AIL-utbildningen. Det vore därför betydelsefullt om du besvarade följande enkät:

[[Hyperlänk till enkäten](#)]

Har du några frågor eller funderingar går det bra att ställa dem via mejl eller ringa mig på numren nedan. Svar önskas så fort som möjligt men senast den 14/4 – Tack på förhand för ditt deltagande!

Allt gott och tack för din medverkan,